

Župančič – mojster besede

Idejna zasnova in scenarij prenovljene razstave

I. Izhodišče

Pesnik, dramatik in prevajalec Oton Župančič (1878–1949), eden od znamenite četverice literatov slovenske moderne, sodi med najpomembnejše pesnike v zgodovini slovenske književnosti. V središču Župančičevih raznolikih umetniških prizadevanj brez dvoma stoji njegov vrhunski pesniški opus. Njegove pesmi za odrasle so bile objavljene v petih samostojnih zbirkah – od dekadentne *Čaše opojnosti* (1899) do dramatičnega *Zimzelena pod snegom* (1945) – izhajala pa so tudi v revijah, antologijah, ponatisih in prevodih. Župančičeva mojstrska umetniška beseda nikdar ni nagovarjala le poznavalcev, temveč je vedno segla mnogo širše – prepričala je tudi najzahtevnejšo publiko, otroke. Zato Župančičev pionirski opus za otroke in mladino upravičeno velja za klasičnega: številne generacije so odraščale s pisanicami in konjički, z mehurčki in navihanim Cicibanom. Kot je ob stoletnici pesnikovega rojstva zapisal Josip Vidmar, je Župančičevo življenjsko delo »mogočen nosilni steber naše kulturne zgradbe in ima in bo imelo trajen pomen za oblikovanje slovenske kulturne zavesti«.

Župančičevo življenje in delo sta tesno povezana z njegovo rodno Vinico, ki je že leta 1951, le dve leti po pesnikovi smrti, dobila enega prvih slovenskih literarnih muzejev – Župančičev spominski muzej, pred katerim je bil odkrit tudi Savinškov doprski kip pesnika. Odtlej se je razstava v Spominski hiši Otona Župančiča Vinica (SHOŽ) nenehno dopolnjevala, prilagajala zahtevam časa in modernizirala. Tradicionalna muzejska zasnova, nad katero je dolgo bdela literarni zgodovinar Joža Mahnič, izjemni poznavalec Župančičevega opusa, je bila v začetku 21. stoletja nadgrajena s preureditvijo celotne spominske hiše in novimi postavitvami razstav. Leta 2015 sta bili v pritličnih prostorih odprti razstava »Župančič – mojster besede« (avtor literarni zgodovinar Marijan Dovič, oblikovanje Jurij Kocuvan) in v medetaži še manjša razstava »Vinica – stoletja ob reki Kolpi« (avtorji Janez Weiss, Anita Matkovič in Andreja Brancelj Bednaršek, oblikovanje Jurij Kocuvan). Že od leta 2011 je bila v prvem nadstropju odprta razstava »Zaslužni Belokranjci« (avtorica Andreja Brancelj Bednaršek, oblikovanje Marijan R. Loboda). SHOŽ je torej od leta 2015 do 2025 delovala kot muzejska ustanova, posvečena primarno pesniku Župančiču, v njej pa so sobivale tri medsebojno dopolnjujoče se razstave.

Ob preselitvi razstave »Zaslužni Belokranjci« iz spominske hiše in ob prihajajoči 150. obletnici rojstva pesnika Otona Župančiča se je ponudila prilika, da Župančič v svoji viniški spominski hiši dobi še več prostora in da v njej postane v pravem pomenu besede dominantna figura. V ta namen je v pripravi prenova, razširitev in tehnološka (digitalna) nadgradnja razstave »Župančič – mojster besede«, ki bosta izpeljani v letih 2025–2027. Na podlagi dolgoletnih praktičnih izkušenj in dejstva, da so ena najpomembnejših kategorij obiskovalcev hiše šolske skupine, je težišče vsebinske prenove usmerjeno k Župančičevi otroški in mladinski poeziji, kot jo poznamo iz zbirk *Pisanice* (1900), *Ciciban* (1915) in *Sto ugank* (1915). Prenovljena in razširjena razstava »Župančič – mojster besede« se bo v pritličnem delu posvečala pesnikovemu življenju in delu za odrasle, medtem ko bo nova postavitev v prvem nadstropju mnogo več pozornosti

kot doslej namenjala otrokom in mladostnikom. Razstava bo zasnovana privlačno, interaktivno in multimedijsko in bo na podlagi najsodobnejših digitalnih tehnoloških rešitev nevsiljivo pritegnila obiskovalce v razgibani svet (Župančičeve) umetniške besede – ritma in rime, zvena in pomena.

Krovno ime celotnega muzeja ostaja »Spominska hiša Otona Župančiča Vinica. Ime prenovljene in razširjene razstave ostaja »Župančič – mojster besede«. Del muzejske postavitve ostaja (prenovljena) manjša razstava o Vinici (ni predmet te idejne zasnove). Uvedejo se nova poimenovanja za glavne razstavne muzejske sobe, vsako sobo tudi opremimo z ustreznim napisom:

- Spodnje nadstropje: »Župančičev salon« (prej soba 2), »Poet« (prej soba 3), »Vinica«
- Zgornja etaža: »Župančičeva Bela krajina«, »Pisanice«, »Uganke«, »Mehurčki«.

II. Idejna zasnova in scenarij preureditve

PRITLIČJE

GARDEROBA

V nekdanjo sprejemnico se umesti garderoba. V ozadju se uporabi novi portret Župančiča (P. Pačnik). Na eno steno se umesti Valvasorjeva historična upodobitev Vinice. Izdela in umesti se tudi novi kolofon za celotno razstavo.

SOBA 1: SPREJEMNICA / TRGOVINA

Soba 1 se razformira in spremeni v sprejemnico in trgovino. Stenski panoji in stropna tapeta (breze) ostanejo, a se preoblečejo na novo (kolodajska Bela krajina), kot nevtralna kulisa.

SOBA 2: »ŽUPANČIČEV SALON«

»Župančičev salon« postane vstopna soba razstave; ostaja nespremenjen, odstrani se edino nedelujoča aplikacija/tablica »Župančičeva knjižnica«. (Vsebina te aplikacije bo obnovljena na novem zaslonu v sobi 3 (drugi razpis), deloma pa tudi v hologramski sobi »Ciciban«.)

SOBA 3: »POET«

Osrednja soba, ki predstavi pesnikovo življenje in njegovo umetniško delo za odrasle, ostaja nespremenjena, z dvema manjšima dodatkom v rubriki Župančičevo »posmrtno« življenje:

- nizka vitrina s pesnikovo posmrtno masko (umesti se na steno nad zadnji pano);
- slušalke ob vitrinah za poslušanje poezije se zamenjajo (5 parov).

MEDETAŽA

Razstava o Vinici se zamenja.

MEDPROSTORI / STOPNIŠČA

Dodajo se nove kolodijske ilustracije z Župančičevimi verzi.

PRVO NADSTROPJE

VHODNA SOBA »ŽUPANČIČEVA BELA KRAJINA«

V vhodno sobo se prenese vsebina iz pritlične postavitve »Župančičeva Bela krajina« (nekdanja Soba 1), ki se na novo razpostavi; deloma po obstoječih panojih, ki se jih preobleče in po potrebi zamenja. Osnovni poudarek ostaja enak (kolodijska Bela krajina) z Župančičevimi besedili o Beli krajini. Na strop se umesti kolodijska tapeta (breze). Osnovna ideja, je, da poskušamo celoten hodnični prostor čimbolj »oviti« v kolodijsko sliko belokranjske narave.

Na levo od stopnišča se označi vstop v »sejno sobo«, na desno pa z novo ilustracijo povabimo obiskovalca, da vstopi v »Cicibanov svet« (4 sobe).

SOBA 1: »PISANICE«

Klasični razstavní del

- Stenska panoja (levo in desno od vrat): *Pisanice* in druga Župančičeva dela za otroke;
- Vitrina z eksponati desno od vrat (originalne izdaje *Pisanic*, rokopisi ipd.); vitrina je zasnovana podobno kot tiste v Sobi 3 v pritličju z dodanim malim zaslonom na dotik za poslušanje pesmi.

Multimedijski / digitalni del

- »Ozvočene *Pisanice*«: v vitrino je vgrajen zaslon na dotik za poslušanje pesmi (obstoječe in nove zvočne interpretacije Župančičevih otroških pesmi iz *Pisanic*); nanj se priključi tri pare slušalk (novih);

VSEBINA:

Na Jurjevo (Branko Jordan & Corcoras)
Na Jurjevo (Mladinski PZ RTV Slovenija)
Večer na morju (Mladinski PZ RTV Slovenija)
MI3jee (nove uglasbitve)
Nove bralne interpretacije pesmi

- »Vizualizirana poezija«: projektor in platno; osrednja digitalna inovacija sobe.

SOBA 2: »CICIBAN«

Klasični razstavní del

- Stenska panoja (levo in desno od obeh oken): o zbirki *Ciciban*;
- Vitrina z eksponati med obema oknom (originalne izdaje *Cicibana*, rokopisi ipd.); vitrina je zasnovana podobno kot tiste v Sobi 3 v pritličju z dodanim malim zaslonom na dotik za poslušanje pesmi.

Multimedijski / digitalni del

- »Ozvočeni *Ciciban*«: v vitrino je vgrajen zaslon na dotik za poslušanje pesmi (obstoječe in nove zvočne interpretacije Župančičevih otroških pesmi iz zbirke *Ciciban*), nanj se priključi tri pare slušalk (novih);
- Hologram: hologram Otona (na podlagi fotografije) in Cicibana (na podlagi nove ilustracije) z zasloni velikega formata; osrednja interaktivna digitalna inovacija sobe;

* S hologramsko prezentacijo lahko pokrijemo vrsto zanimivih vsebin, ki bodo na ta način pritegnile več pozornosti. V primeru, ko »govori« Oton:

- Župančičev pesniški opus v digitalni obliki;
- Župančič kot prevajalec (zlasti Shakespearja);
- Župančič kot eden od četverice slovenske moderne;
- Župančičeva knjižnica (iskalnik po knjigah, ki jih je imel pesnik v domači knjižnici);
- Župančičevi rokopisi;
- Spomeniki, posvečeni Župančiču;
- Besedni oblaki (odrasla / otroška poezija);

V primeru, ko govori »Ciciban«, lahko pokrijemo vrsto otroških pesmi in zlasti običaj jurjevanja ob Župančičevih pesmih na to temo.

VSEBINA:

Ciciban-cicifuj (Branko Jordan)
Lenka se šeta (Mladinski PZ RTV Slovenija)
Žabe (Mladinski PZ RTV Slovenija)
Zvonovi (Mladinski PZ RTV Slovenija)
MI3jee (nove uglasbitve)
Nove bralne interpretacije pesmi

SOBA 3: »UGANKE«

Klasični razstavní del

- Stenska panoja s poudarkom na Župančičevih ugankah – možno je ohraniti obstoječi pano z ugankami iz sosednje sobe; dodamo pa še uganke iz čebelnjaka. Panoja umestimo levo in desno od vrat v sobo 2.
- Vitrina z eksponati (edino ta vitrina je brez zaslona na dotik).

Multimedijski / digitalni del

- »Uganke«: tekmovalna igra reševanja Župančičevih ugank z multimedijско polico osrednja interaktivna digitalna inovacija sobe.
- »Župančičeva poezija za otroke«: samostojen zaslon na dotik (umeščen v stenski pano) velikosti večjega računalniškega monitorja, ki omogoča
 - listanje po treh originalnih Župančičevih knjižnih izdajah za otroke (*Pisanice*, *Ciciban*, *Sto ugank*);
 - poslušanje Župančičevih otroških pesmi (bralna interpretacija)
 - poslušanje uglasbitv Župančičevih otroških pesmiNa monitor se priključi 3 pare slušalk.

Ekran na dotik (ležeči) ima začetni zaslon z naslovom »Župančičeva poezija za otroke«

Na njej sta dve osnovni izbiri:

- Prelistaj Župančičeve otroške knjige
- Poslušaj Župančičeve otroške pesmi

Če izberemo *listanje*, se na naslednjem zaslonu pojavijo naslovnice Župančičevih otroških knjig (originalne izdaje). Z dotikom naslovnice se odpre knjiga in jo listamo kot pravo knjigo (vidni sta po dve strani hkrati).

Če izberemo *poslušanje*, se odpre izbirni zaslon z različnimi interpreti – predstavljenimi s fotografijami (Branko Jordan, Branko Jordan & Corcoras, Mladinski zbor RTV Slovenija; Barbara Cerar ...). Ko izberemo interpreta, se odpre nov zaslon in na njem seznam pesmi v izvedbi tega interpreta. Z dotikom izberemo poslušanje (na slušalke). Ko se zažene posamezna audio enota, se prikaže nov zaslon (naslov pesmi, slika interpreta & metapodatki).

SOBA 4: »MEHURČKI«

Soba bo kot doslej služila za otroške delavnice (miza, klop); na mestu, kjer je bila doslej razstavna vitrina, se napravi večja omara z drsnimi vrati; na drsna vrata se umesti nova ilustracija (»Mehurčki«); na mesto, kjer je bil doslej ugankarski pano, pa se prestavijo »Želje belokranjskega dečka« (iz nekdanje pritlične Sobe 1).

ZUNAJ

- Dodatno igralo – vrteče se kocke (okoli navpične osi), ki jih je treba zložiti tako, da dobimo pesem (rokopis); možne so 4 »rešitve«. Igralo je zasnovano tako, da omogoča tudi dodatni skladiščni prostor za prireditve na prostem. (Če se bo to izkazalo kot tehnično prezahtevno, je lahko alternativa tudi igra »premičnica« (*sliding piece puzzle*), v kateri se s premikanjem kvadratov sestavi pesnikov podpis ali podobo).

KLET

- Nova ograja z otroškimi ilustracijami
- Osvežene reprodukcije Župančičevih portretov (s podnapisi) na stenah

Novo mesto, 30. 6. 2026

Pripravil:

izr. prof. dr. Marijan Dovič, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU

»Naložbo sofinancira Evropska unija.«